

2. 4. 2003

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

AUTORSKÉ PRÁVO A STUDENTSKÁ TVORBA V OBLASTI DESIGNU

Pro obor designu je ovšem velmi důležité, že autorským dílem není nápad či idea samotná; zákon doslova říká "Dílem není zejména námět díla sám o sobě, denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě, myšlenka, postup, princip, metoda, objev, vědecká teorie, matematický a obdobný vzorec, statistický graf a podobný předmět sám o sobě." To znamená, že nápad typu „vysavač s hadicí ze strany“, „tužka s kalkulačkou“ nepožívá sám o sobě ochranu podle autorského práva a jeho „autor“ k němu nemá žádný právní nárok ! Proto například obraz vysavače s hadicí ze strany je samozřejmě autorským dílem, ale dílem je zde jen ten obraz, nikoliv vysavač či jeho novátorské řešení.

Úvod

Prvého prosince roku 2000 nabył účinnosti nový autorský zákon číslo 121/2000 Sb. Tento zákon byl přijat "ve stínu" jiných zákonných norem, bez bouřlivých politických debat. Možná právě proto se jedná o normu, odbornou praxi všeobecně oceňovanou a vítanou. Zákon nejen sjednotil úpravu platnou v ČR se západoevropskými standardy (tam, kde existují), ale současně přinesl účastníkům autorskoprávních vztahů dvě hodnoty, které kupodivu mohou skvěle koexistovat: více smluvní svobody a současně detailnější úpravu zákonnou. Fakt, že tyto dva přístupy se nevyklučují, ale naopak výtečně doplňují, je dán především tím, že smlouva má nyní zpravidla přednost, zatímco zákon nastupuje až tehdy, když smlouva chybí, a je přitom ale dostatečně určitý, aby smlouvu nahradil. Oproti předchozímu autorskému zákonu z roku 1965 představuje tato tzv. "dispozitivnost" většiny ustanovení nového zákona nesmírně užitečný posun.

Autorské dílo

Vysvětleme nyní, co vůbec podle zákona je autorským dílem. Ne vše, co vzniká v myslích a pod rukama studentů, je totiž autorským dílem, chráněným zákonem. Proto je důležité zde uvést, jaké znaky musí vlastně skutečné autorské dílo splňovat, aby mohlo požívat ochrany podle autorského zákona. Autorský zákon v základní definici doslova stanoví: "Předmětem práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam". Jako příklady autorských děl (nikoliv tedy coby vyčerpávající seznam) uvádí zákon

dílo slovesné vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické,

dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické. Jak je vidět, na dílo užitého umění - pravděpodobně nejčastější kategorii uměleckého designu - pamatoval zákon výslovným uvedením, takže není pochyb o tom, že umělecký design může být dílem chráněným autorským zákonem.

Nápad

Pro obor designu je ovšem velmi důležité, že autorským dílem není nápad či idea samotná; zákon doslova říká "Dílem není zejména námět díla sám o sobě, denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě, myšlenka, postup, princip, metoda, objev, vědecká teorie, matematický a obdobný vzorec, statistický graf a podobný předmět sám o sobě." To znamená, že nápad typu „vysavač s hadicí ze strany“, „tužka s kalkulačkou“ nepožívá sám o sobě ochranu podle autorského práva a jeho „autor“ k němu nemá žádný právní nárok ! Proto například obraz vysavače s hadicí ze strany je samozřejmě autorským dílem, ale dílem je zde jen ten obraz, nikoliv vysavač či jeho novátorské řešení. Stejně tak je pro design důležité, že autorským dílem není čistě technické řešení, které neobsahuje jedinečnost autorovy osobnosti. Například návrh ideálně aerodynamické karoserie je vytvořen jen technickým postupem a každý, kdo má příslušné technické prostředky, dospěje ke stejnému výsledku, není tedy jedinečný a není proto autorským dílem.

Jak z uvedeného výkladu vyplývá, v oblasti designu není zdaleka každý výtvar autorským dílem, ale je jím jen to, co vzniklo vskutku „dotykem múzy“, co je jedinečné pro určitého autora.

Autor

Autorem díla je autor, kterým může být pouze fyzická osoba. Autorem je ten, kdo do autorského díla vtiskl svou osobnost. Autorské právo k dílu, které vzniklo tvůrčí činností několika autorů jako dílo jediné, přísluší všem spoluautorům. Ke každému autorskému dílu se váží práva dvojího druhu:

morální, která navždy náležejí jen autorovi a autor se jich nemůže nijak vzdát (například právo hlásit se k dílu jako jeho autor nelze prodat jinému), a

majetková, tedy práva na všemožnou exploataci díla, která lze převádět na jiné osoby, lze s nimi tedy například obchodovat.

V běžné samostatné tvorbě náleží výkon obou těchto práv autorovi neomezeně. Avšak tam, kde dílo vzniká v zaměstnání, ve škole, na objednávku či za jiných specifických situací, upravuje zákon již situaci odlišně. Podívejme se na jednotlivé druhy děl, které mohou přicházet do úvahy při provozu školní výuky a soutěží:

Školní dílo

Za tzv. školní považuje zákon "dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení".

O takovém školním díle pak stanoví:

Do práva autorského nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li školní dílo nevýdělečně ke své vnitřní potřebě;

Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla. Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez závažného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu;

Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení;

Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla.

Jak je z uvedeného ustanovení zřejmé, škola zde není automaticky nositelem majetkových práv k dílu (jako je jím například zaměstnavatel u díla zaměstnaneckého), ale má právo na uzavření licenční smlouvy za obvyklých podmínek (tedy zejména za obvyklou cenu).

Soutěžní dílo

Zákon zná shodnou úpravu pro díla vytvořená na objednávku a díla soutěžní. Za soutěžní dílo přitom považuje "dílo vytvořené autorem jako soutěžícím ve veřejné soutěži".

O vztahu autora a vyhlášovatele soutěže pak platí, že vyhlášovatel může užít soutěžní dílo pouze k účelu vyplývajícemu z podmínek soutěže. K užití díla nad rámec takového účelu je vyhlášovatel oprávněn pouze na základě licenční smlouvy, nevyplyvá-li z tohoto zákona jinak. Naopak, není-li sjednáno jinak, autor může soutěžní dílo užít anebo poskytnout licenci jinému jen tehdy, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy vyhlášovatele.

Jak je zjevné, již ve vyhlášení soutěže je namístě dbát o přesnou formulaci účelu, ke kterému je soutěž pořádána a ke kterému bude soutěžní dílo použito.

Zaměstnanecké dílo

Pokud jde o dílo, vytvořená pedagogy v rámci jejich pracovního či obdobného poměru, situace je velmi jednoduchá, neboť veškerá majetková práva k takovým dílům náležejí zaměstnavateli automaticky. Zákon totiž doslova stanoví: není-li sjednáno jinak, zaměstnavatel vykonává svým jménem a na svůj účet autorova majetková práva k dílu, které autor vytvořil ke splnění svých povinností vyplývajících z pracovněprávního či služebního vztahu k zaměstnavateli.

Licenční smlouva

Přes rozumná ustanovení zákona nic nenahradí jasnou dohodu stran. Veškeré dosavadní "autorskoprávní" smlouvy nahradil nový zákon jediným typem tzv. licenční smlouvy. Tato licenční smlouva nemá předepsané žádné neobvyklé náležitosti a dokonce - není-li exkluzivní - nemusí ani být uzavírána písemně. To například znamená, že lze smlouvu uzavřít třeba formou hromadného formuláře či prostým rukoudáním.

Licenční smlouva musí především obsahovat totéž, co každá jiná smlouva, tedy jasné označení smluvních stran a předmětu smlouvy, tedy díla, kterého se týká. K ustanovením, která je třeba v praxi nejčastěji volit, patří tyto otázky:

zda jde o licenci na jednotlivý způsob užití či všechny způsoby užití,

zda jde o licenci omezenou či neomezenou (například omezenou na určitou dobu, na určité území či třeba na určitá média a podobně)

zda jde o licenci výhradní či nevýhradní.

Z těchto otázek jasně vyplývá přínos nového autorského zákona pro uživatele děl, spočívající v tom, že dnes již je možné uzavřít smlouvu na "výhradní a neomezené užívání díla všemi způsoby", což dosud podle názoru mnoha teoretiků nebylo možné.

Závěr

Smluvní volnost je třeba užívat, kultivovat a pěstovat. Jestliže zákon nově přináší možnost stran uzavírat víceméně jakékoliv dohody, je namístě se o svá práva starat. Lze proto jen doporučit, aby

škola navrhla studentům rozsah autorských práv jako formu určité smlouvy se studenty či účastníky soutěží a naopak, aby studenti sami přemýšleli o tom, kolik a jakých práv a za jakých podmínek jsou ochotni poskytnout. Za žádnou ze stran to dnes již nikdo jiný neudělá.

JUDr. Filip Winter, advokát

www.akwinter.cz

www.pravo-reklama.cz

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)
- [Nejvyšší soud a forma smlouvy o smlouvě budoucí: krok zpět v ochraně právní jistoty?](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Spoluvlastnictví a správa společné věci](#)
- [Doručování soudních písemností ze zahraničí do ČR](#)
- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. – zápis jednatelského oprávnění do obchodního rejstříku](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)
- [Promlčení zápůjčky bez určení splatnosti v judikatuře Nejvyššího soudu](#)
- [Rozvod s mezinárodním prvkem a související otázky péče o děti a výživného](#)